

KESUKARAN ARTIKULASI BUNYI ARAB DALAM TILAWAH AL-QURAN BAGI PENUTUR MELAYU: ANALISIS KONTRASTIF BERDASARKAN ILMU TAJWID DAN FONETIK^(*)

*(Articulatory Difficulties of Arabic Sounds in Qur'anic Recitation among
Malay Speakers: A Contrastive Analysis from Tajwid and Phonetic
Perspectives)*

Abdulwahab Abdulaziz Qassim Al-Haddad¹, Mohamad Hafiz Darpen²,
Hossam Eldin Abdalla Ahmed Mahmoud³,
Wafa Abdul Jabbar Shohibuddin⁴

ABSTRACT

Accurate articulation of Arabic sounds is fundamental to Qur'anic recitation, as the science of tajwid requires each letter to be pronounced according to its precise point of articulation (*makhraj*) and phonetic characteristics (*sifat*). However, differences between the Arabic and Malay phonetic systems may pose articulation difficulties for Malay speakers, particularly when Arabic sounds have no equivalent phonemic counterparts in their first language. This study aims to analyse Arabic sounds that pose articulation difficulties for Malay speakers, identify the factors and forms of these difficulties, and formulate a pedagogical framework integrating the science of tajwid with contrastive phonetic

^(*) This article was submitted on: 20/07/2026 and accepted for publication on: 26/10/2026.

¹ Pensyarah (Dr.), Fakulti Al-Quran dan Sunnah, Universiti Islam Antarabangsa Tuanku Syed Sirajuddin (UniSIRAJ).
Emel: drabdulwahab@kuiips.edu.my

² Pensyarah, Fakulti Al-Quran dan Sunnah, Universiti Islam Antarabangsa Tuanku Syed Sirajuddin (UniSIRAJ). (Corresponding Author)
Emel: hafidarpn@kuiips.edu.my

³ Pensyarah (Dr.), Fakulti Al-Quran dan Sunnah, Universiti Islam Antarabangsa Tuanku Syed Sirajuddin (UniSIRAJ).
Emel: dr.hossameldin@kuiips.edu.my

⁴ Pensyarah, Fakulti Al-Quran dan Sunnah, Universiti Islam Antarabangsa Tuanku Syed Sirajuddin (UniSIRAJ).
Emel: wafa@kuiips.edu.my

analysis. The study adopts a qualitative research design based on document analysis, drawing on classical and contemporary tajwid sources, works on Arabic and Malay phonetics, and previous empirical studies on Arabic sound articulation in Qur'anic recitation among Malay speakers. Contrastive analysis is conducted by comparing the sound systems of Arabic and Malay in terms of points and manners of articulation, voicing, *isti'la'*, *itbaq* and *tafkhim*, while examining the availability of phonemic equivalents in Malay. The findings indicate that articulation difficulties are concentrated in pharyngeal and uvular sounds, interdental consonants, and consonants characterised by *itbaq* and *tafkhim*. The sounds identified include *ḥā'*, *'ayn*, *khā'*, *ghayn*, *qāf*, *ṣād*, *ḍād*, *ṭā'*, *zā'*, *thā'* and *dhāl*. These difficulties manifest as phoneme substitution, shifts in points of articulation, weakening of phonetic characteristics, sound deletion or insertion, and unstable articulation during connected recitation. Based on the analysis, the study formulates a seven-stage pedagogical framework comprising pronunciation diagnosis, auditory discrimination, articulatory awareness, controlled sound production, contrastive practice, connected recitation, and skill retention. The framework retains *talaqqi* and *mushafahah* as the foundations of instruction while integrating a systematic phonetic approach to address the identified articulation difficulties. This study contributes to the development of a more diagnostic and systematic approach to teaching Qur'anic recitation that addresses the specific phonetic needs of Malay speakers.

Keywords: *Arabic Phonetics, Malay Speakers, Qur'anic Recitation, Tajwid, Articulation Points of Arabic Letters.*

ABSTRAK

Ketepatan artikulasi bunyi Arab merupakan aspek fundamental dalam tilawah al-Quran kerana ilmu tajwid menuntut setiap huruf dilafazkan berdasarkan *makhraj* dan sifatnya yang tepat. Namun demikian, perbezaan antara sistem bunyi bahasa Arab dan bahasa Melayu berpotensi menimbulkan kesukaran artikulasi dalam kalangan penutur Melayu, khususnya bagi bunyi yang tidak mempunyai padanan fonemik yang setara dalam bahasa pertama mereka. Walaupun kajian terdahulu telah mengenal pasti beberapa kesalahan sebutan dalam tilawah, hubungan

sistematik antara perbezaan fonetik Arab–Melayu, kategori *makhraj* dan sifat huruf serta implikasi pedagoginya masih memerlukan penelitian yang lebih menyeluruh. Kajian ini bertujuan menganalisis bunyi Arab yang menimbulkan kesukaran artikulasi kepada penutur Melayu, menjelaskan faktor dan bentuk kesukaran tersebut, serta mencadangkan kerangka pengajaran berdasarkan integrasi ilmu tajwid dan analisis fonetik kontrastif. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif melalui analisis dokumen terhadap sumber tajwid klasik dan kontemporari, karya fonetik Arab dan Melayu serta kajian empirikal terdahulu berkaitan sebutan al-Quran dalam kalangan penutur Melayu. Data dianalisis secara kontrastif berdasarkan *makhraj*, cara artikulasi, penyuaran, *isti`lā`*, *iṭbāq*, tafkhīm dan kewujudan padanan fonemik dalam bahasa Melayu. Dapatan menunjukkan bahawa kesukaran utama tertumpu pada bunyi faring dan uvular, konsonan ber-*iṭbāq* dan tebal serta konsonan interdental, khususnya *ḥā`*, *‘ayn*, *khā`*, *ghayn*, *qāf*, *ṣād*, *ḍād*, *ṭā`*, *zā`*, *thā`* dan *dhāl*. Kesukaran tersebut dimanifestasikan melalui penggantian fonem, pemindahan *makhraj*, pelemahan sifat, pengguguran, penambahan bunyi dan ketidakstabilan artikulasi dalam bacaan bersambung. Kajian ini menghasilkan kerangka pedagogi tujuh tahap yang mengintegrasikan diagnostik sebutan, diskriminasi auditori, kesedaran artikulatori, penghasilan terkawal, latihan kontrastif, tilawah bersambung dan pengekal kemahiran dengan mengekalkan *talaqqī* dan *mushāfahah* sebagai asas pengajaran. Kajian ini menyumbang kepada pembentukan pendekatan pengajaran tilawah yang lebih diagnostik dan sistematik berdasarkan keperluan fonetik khusus penutur Melayu.

Kata Kunci: *Fonetik Arab, Penutur Melayu, Tilawah al-Quran, Tajwid, makhraj huruf.*

1. PENGENALAN

Al-Quran diturunkan dalam bahasa Arab sebagai petunjuk kepada manusia dan dipelihara bukan sahaja melalui penulisan mushaf, bahkan juga melalui tradisi bacaan yang diwariskan secara berterusan daripada satu generasi kepada generasi berikutnya. Tradisi ini berlangsung melalui kaedah *talaqqī* dan *mushāfahah* yang

menekankan ketepatan penerimaan dan penyampaian bacaan al-Quran. Dalam konteks ini, ketepatan penyebutan setiap huruf merupakan antara aspek penting dalam tilawah kerana perubahan pada *makhraj* atau sifat huruf boleh menghilangkan perbezaan antara dua bunyi, mengubah bentuk sesuatu perkataan dan, dalam keadaan tertentu, mempengaruhi maknanya. Oleh itu, ilmu tajwid memberikan perhatian khusus terhadap cara setiap huruf dikeluarkan daripada *makhrajnya*, sifat-sifat yang menyertainya serta keadaan bunyi ketika huruf berada dalam rangkaian bacaan. Al-Dānī (2000) menghuraikan tajwid sebagai pemberian hak kepada setiap huruf dengan mengembalikannya kepada *makhraj* dan sifatnya tanpa *takalluf*, manakala al-Ḥamad (2007) menunjukkan bahawa perbincangan ulama tajwid mengenai *makhraj*, sifat, aliran udara, suara dan hubungan antara bunyi mempunyai pertalian yang rapat dengan bidang fonetik artikulatori moden.

Penguasaan aspek tersebut menjadi lebih mencabar apabila tilawah al-Quran dipelajari oleh penutur yang bahasa pertamanya bukan bahasa Arab. Seseorang pelajar pada asasnya tidak mempelajari bunyi bahasa kedua melalui sistem artikulasi yang neutral. Sebaliknya, mereka telah memiliki sistem bunyi, kebiasaan pergerakan alat artikulasi, pola suku kata dan jangkauan auditori yang terbentuk melalui penggunaan bahasa pertama. Keadaan ini memungkinkan bunyi bahasa kedua dikenal pasti dan dihasilkan berdasarkan kategori bunyi yang telah tersedia dalam bahasa pertama. Model pembelajaran pertuturan menjelaskan bahawa bunyi bahasa kedua yang dianggap mempunyai persamaan dengan bunyi bahasa pertama berkemungkinan diasimilasikan ke dalam kategori fonetik yang sedia ada. Keadaan tersebut boleh mempengaruhi pembentukan kategori fonetik baharu yang benar-benar berbeza bagi bunyi bahasa kedua (Flege & Bohn, 2021). Dalam konteks penutur Melayu, proses ini berpotensi menyebabkan bunyi tertentu dalam bahasa Arab dihampirkan kepada bunyi bahasa Melayu yang dianggap paling hampir dari sudut persepsi auditori atau artikulasi.

Bahasa Arab dan bahasa Melayu mempunyai beberapa persamaan dari sudut sistem bunyi. Kedua-dua bahasa berkongsi sejumlah konsonan seperti /b/, /t/, /d/, /k/, /m/, /n/, /l/, /r/, /w/ dan /j/. Walau bagaimanapun, sistem bunyi bahasa Arab merangkumi beberapa daerah artikulasi dan ciri bunyi yang tidak mempunyai padanan langsung dalam sistem fonologi bahasa Melayu. Antaranya termasuk bunyi *faring* (rongga tekak), bunyi *uvula* (anak tekak) dan *konsonan*

Interdental (lidah berada di antara dua barisan gigi), di samping ciri artikulatori tertentu yang diuraikan dalam ilmu tajwid melalui konsep seperti *isti'la'*, *iṭbāq* dan *tafkhīm*. Bahasa Melayu standard pula mempunyai inventori konsonan teras yang lebih kecil, manakala bunyi /f/, /z/, /ʃ/ dan /x/ lazimnya diuraikan sebagai bunyi pinggiran yang banyak digunakan dalam kata pinjaman (Clynes & Deterding, 2011; Deterding et al., 2022).

Perbezaan antara kedua-dua sistem bunyi tersebut mempunyai kaitan dengan proses pembelajaran tilawah al-Quran dalam kalangan penutur Melayu. Kewujudan kata pinjaman bahasa Arab dalam bahasa Melayu tidak semestinya menjamin bahawa bunyi asalnya akan direalisasikan dengan ciri artikulatori yang sama sebagaimana yang dituntut dalam tilawah al-Quran. Hal ini demikian kerana kata pinjaman lazimnya mengalami proses penyesuaian terhadap sistem fonologi bahasa penerima, sama ada dari segi segmen bunyi, struktur suku kata mahupun pola penyebutan. Oleh itu, sesuatu bunyi Arab yang telah dikenal melalui penggunaan kata pinjaman masih berkemungkinan dihasilkan berdasarkan kebiasaan artikulasi bahasa Melayu apabila digunakan dalam konteks tilawah.

Dalam ilmu tajwid, ketepatan penyebutan sesuatu huruf tidak hanya ditentukan berdasarkan *makhraj* semata-mata, bahkan turut melibatkan sifat-sifat yang membezakan sesuatu huruf daripada huruf yang lain. Dua huruf yang mempunyai daerah artikulasi yang berdekatan boleh menghasilkan bunyi yang berbeza disebabkan oleh perbezaan sifat yang menyertainya. Demikian juga, sesuatu huruf mungkin dihasilkan hampir pada *makhraj* yang tepat, namun penyebutannya masih belum sempurna sekiranya sifat yang menjadi ciri pembedanya tidak direalisasikan dengan baik. Justeru, penelitian terhadap kesukaran artikulasi bunyi Arab dalam tilawah perlu mengambil kira hubungan antara *makhraj*, sifat huruf dan latar sistem bunyi bahasa pertama seseorang penutur.

Berdasarkan konteks tersebut, penelitian terhadap sistem bunyi bahasa Arab dan bahasa Melayu penting dalam usaha memahami proses penguasaan sebutan al-Quran dalam kalangan penutur Melayu. Perbandingan antara kedua-dua sistem tersebut bukan bertujuan menyamakan secara langsung kategori fonetik moden dengan istilah yang digunakan dalam ilmu tajwid, tetapi untuk menjelaskan aspek persamaan dan perbezaan yang berpotensi mempengaruhi proses penghasilan sesuatu bunyi.

Dalam konteks ini, fonetik artikulatori dapat membantu menghuraikan mekanisme penghasilan bunyi dari sudut kedudukan dan pergerakan alat artikulasi, aliran udara serta penyuaran, manakala ilmu tajwid menyediakan kerangka normatif dalam menentukan ketepatan bacaan al-Quran berdasarkan tradisi talaqqī dan mushāfahah. Penggunaan kedua-dua perspektif ini secara saling melengkapi dapat menyediakan asas analisis yang lebih sistematik untuk meneliti kesukaran artikulasi bunyi Arab dalam kalangan penutur Melayu.

2. SOROTAN LITERATUR

2.1 Hubungan antara fonetik dan ilmu tajwid

Fonetik mengkaji bunyi pertuturan dari segi penghasilan, sifat akustik dan penerimaan auditori. Fonetik artikulatori secara khusus meneliti organ pertuturan, tempat sekatan berlaku dan cara udara bergerak ketika bunyi dihasilkan (Bishr, 2000; al-Ḥamad, 2004). Ilmu tajwid berkongsi sebahagian besar medan ini, tetapi mempunyai tujuan yang lebih khusus dan normatif: memelihara cara bacaan al-Quran yang diterima melalui riwayat dan pengajaran bersemuka. Oleh sebab itu, fonetik boleh menerangkan mekanisme bunyi, sedangkan tajwid menentukan bentuk prestasi Qurani yang menjadi sasaran. Kedua-duanya saling melengkapi, bukan saling menggantikan (Mohamed et al., 2021).

Ulama tajwid membahagikan *makhraj* umum kepada *al-jawf*, *al-ḥalq*, *al-lisān*, *al-shafātān* dan *al-khayshūm*. Mereka juga mengelaskan sifat seperti *jahr*, *hams*, *shiddah*, *rikhwah*, *isti 'lā'*, *istifāl*, *iṭbāq*, *infītāḥ*, *ṣafīr*, *qalqalah*, *tafashshī* dan *istiṭālah*. Dalam bahasa fonetik moden, sebahagian istilah ini boleh dihampiri melalui tempat artikulasi, cara artikulasi, penyuaran, *resonans faring* (rongga tekak) dan proses *koartikulasi* (penghasilan sesuatu bunyi dipengaruhi oleh bunyi yang berdekatan). Walau bagaimanapun, padanan tersebut tidak semestinya satu lawan satu kerana istilah tajwid terbina dalam tradisi deskriptif dan pedagogi tersendiri. Penggunaan fonetik moden hendaklah membantu penjelasan dan pengukuran, bukan menggantikan bacaan yang diterima secara *talaqqī* (al-Ḥamad, 2007).

2.2 Inventori bunyi bahasa Melayu

Huraian fonetik bahasa Melayu standard biasanya menyenaraikan konsonan teras /p, b, t, d, tʃ, dʒ, k, g, s, h, m, n, ɲ, ŋ, r, l, w, j/. Bunyi /f, v, z, ʃ, x/ pula banyak

berkaitan dengan kata pinjaman dan tidak semestinya stabil dalam semua penutur atau semua kedudukan (Deterding et al., 2022). Hentian glotis (ruang di antara pita suara) /ʔ/ muncul dalam beberapa konteks, termasuk realisasi tertentu bagi /k/ pada akhir kata atau permulaan suku kata, tetapi fungsi dan statusnya tidak sama dengan semua penggunaan hamzah dalam bahasa Arab. Sistem vokal Melayu lazimnya dihuraikan dengan enam vokal, sedangkan bahasa Arab standard mempunyai tiga vokal pendek dan tiga vokal panjang yang berkontras secara fonemik (Clynes & Deterding, 2011).

Perbezaan utama yang relevan kepada kajian ini ialah ketiadaan padanan teras untuk /θ/, /ð/, /h/, /ʃ/, /q/, /ɣ/ dan konsonan beremfasis /sʰ, dʰ, tʰ, ʈʰ/. Khā' /x/ dan zāy /z/ mungkin dikenali melalui kata pinjaman, tetapi status pinggirannya tidak menjamin penghasilan yang stabil. Bahasa Melayu juga tidak menggunakan *isti 'lā'* dan *iṭbāq* sebagai set ciri yang membezakan pasangan fonem seperti *sīn-ṣād* atau *tā'-ṭā'*. Justeru, pelajar mungkin mendengar kedua-dua anggota pasangan tersebut sebagai variasi satu kategori yang sama.

2.3 Kajian sebutan Arab dan tilawah dalam kalangan Melayu

Zakaria dan Rahimi (2015) mengkaji penguasaan konsonan Arab pada peringkat awal dan mendapati bahawa bunyi yang paling mencabar berkait dengan kawasan artikulasi yang tiada padanan langsung serta ciri tebal. Kajian itu memberikan asas untuk menyusun bunyi mengikut tahap kesukaran, namun sampelnya terbatas kepada murid awal persekolahan. Ali Huddin dan Sapar (2022) meninjau fenomena fosilisasi sebutan Arab dalam kalangan Melayu dan menegaskan bahawa kesalahan boleh kekal apabila kategori bunyi bahasa pertama terus digunakan dan pembetulan sistematik tidak berlaku sejak awal. Kajian mereka penting untuk memahami bahawa kesukaran bukan hanya kekurangan pengetahuan, tetapi juga kebiasaan motor yang telah mengeras.

Al Qarni et al. (2023) memperincikan bunyi *emphatic* dan *guttural* serta menghubungkan masalah dengan perbezaan persepsi, fonologi dan fonetik. Mereka menunjukkan bahawa kesukaran boleh muncul sebagai penggantian, penambahan, campur aduk, pengguguran dan perubahan vokal. Mohamed et al. (2024) pula menggunakan analisis kontrasif untuk mengelaskan huruf *hijaiyyah* bagi pelajar baharu. Kedua-dua kajian menyokong pendekatan yang menjadikan bahasa pertama sebagai asas perancangan pengajaran, bukan sekadar latar demografi.

Kajian berkaitan bacaan al-Quran menunjukkan bahawa kesalahan praktikal sering melibatkan hubungan antara *makhraj*, sifat dan konteks. Hassan dan Zailaini (2013) mengenal pasti beberapa bentuk kesalahan tajwid melalui analisis bacaan pelajar universiti. Wan A. Halim et al. (2024) meneliti pelajar dewasa di pusat pengajian al-Quran di utara Semenanjung Malaysia dan mendapati bahawa ciri sifat huruf serta pengaruh lajah perlu diberi perhatian, bukan *makhraj* semata-mata. Dapatan ini selari dengan prinsip bahawa dua huruf yang hampir *makhrajnya* hanya dapat dibezakan apabila sifat yang relevan dikekalkan.

2.4 Pengajaran dan Teknologi

Penyelidikan pendidikan al-Quran di Malaysia menggariskan kepentingan pengetahuan pedagogi guru, amalan *talaqqī*, pemantauan individu dan integrasi media. Hashim et al. (2015) mendapati hubungan antara pengetahuan pedagogi kandungan guru dengan pencapaian tajwid, sementara Mohd Nor et al. (2021) menunjukkan keperluan memperkukuh pelaksanaan amalan pengajaran guru KAFA. Umar dan Aziz (2015) melaporkan bahawa penggunaan multimedia, khususnya rakaman dan main semula suara pelajar, boleh menyokong kemahiran bacaan dalam keadaan tertentu. Teknologi adaptif dan pangkalan data bacaan bukan Arab juga membuka ruang untuk latihan berulang serta analisis automatik (Alsharbi et al., 2021; Salameh et al., 2024).

Walau bagaimanapun, penggunaan teknologi masih mempunyai keterbatasan dalam menilai ketepatan *makhraj* dan sifat huruf tanpa pengesanan guru atau pakar yang berautoriti. Aspek seperti istiṭālah pada huruf *ḍād*, *darjah tafkīm*, ketepatan *qalqalah* serta perbezaan halus antara *ḥā'* dan *hā'* memerlukan penilaian yang memahami mekanisme artikulasi dan tuntutan ilmu tajwid. Oleh itu, penggunaan rakaman, maklum balas digital dan latihan sendiri wajar dianggap sebagai sokongan kepada *talaqqī* dan *mushāfahah*, bukannya pengganti kepada pembetulan bacaan secara bersemuka (Umar & Aziz, 2015; Alsharbi et al., 2021; Salameh et al., 2024).

2.5 Jurang Kajian dan Keperluan Penyelidikan

Sorotan kajian terdahulu memperlihatkan tiga bidang tumpuan yang saling berkaitan, tetapi belum digabungkan secara menyeluruh dalam konteks tilawah al-Quran bagi penutur Melayu. Pertama, kajian tentang penguasaan dan

pembelajaran bunyi Arab telah meneliti kelompok konsonan yang sukar, fenomena fosilisasi serta perbezaan bunyi bahasa pertama dan bahasa sasaran (Zakaria & Rahimi, 2015; Ali Huddin & Sapar, 2022; Al Qarni et al., 2023; Mohamed et al., 2024). Kedua, kajian kesalahan bacaan al-Quran telah melaporkan masalah pada makhraj dan sifat huruf dalam kumpulan pelajar tertentu (Hassan & Zailaini, 2013; Wan A. Halim et al., 2024). Ketiga, penyelidikan pedagogi dan teknologi memberikan perhatian kepada kaedah pengajaran, prestasi tajwid serta sokongan multimedia (Hashim et al., 2015; Mohd Nor et al., 2021; Umar & Aziz, 2015). Namun, setiap kelompok kajian tersebut menjawab persoalan yang berbeza dan belum semestinya menyediakan penjelasan bersepadu tentang hubungan antara perbezaan sistem bunyi, ciri tajwid dan tindakan pengajaran yang khusus.

Berdasarkan sumber yang disorot, jurang utama kajian ini terletak pada kekurangan pemetaan analisis yang menghubungkan empat perkara secara tersusun bagi setiap konsonan sasaran: (i) makhraj dan sifat huruf menurut sumber tajwid; (ii) tempat, cara dan ciri penghasilan bunyi menurut fonetik artikulatori; (iii) kewujudan atau ketiadaan padanan yang setara dalam bahasa Melayu; dan (iv) bentuk kesukaran sebutan yang berpotensi serta pendekatan pembetulannya. Kajian kontrastif sedia ada memberikan asas untuk mengenal pasti perbezaan bahasa, manakala kajian kesalahan sebutan menyediakan bukti pada populasi yang diteliti. Walau bagaimanapun, kedua-dua jenis bukti itu perlu dipisahkan dengan jelas: perbezaan fonetik membolehkan penyelidik menjangkakan risiko artikulasi, tetapi tidak dengan sendirinya membuktikan kadar atau kewujudan kesalahan pada semua penutur Melayu.

Selain itu, masih terdapat keperluan untuk menghubungkan kategori kesukaran tersebut dengan urutan latihan sebutan yang berasaskan punca kesukaran, bukan hanya senarai huruf yang dianggap sukar. Keperluan ini menjadi lebih penting bagi bunyi yang berkongsi sebahagian ciri dengan fonem Melayu, seperti *qāf-kāf* dan *ṣād-sīn*, serta bunyi yang memerlukan gabungan beberapa ciri artikulatori, seperti *ḍād* dan *zā'*. Justeru, kajian ini diperlukan untuk menyintesis huraian tajwid, fonetik Arab-Melayu dan dapatan penyelidikan terdahulu menjadi suatu kerangka diagnostik serta pengajaran tujuh tahap yang mengekalkan *talaqqī* dan *mushāfahah* sebagai asas. Sumbangannya adalah bersifat konseptual dan pedagogi; kesahihan ramalan kesukaran serta

keberkesanan kerangka tersebut masih memerlukan pengesahan melalui kajian lapangan pada masa hadapan.

3. METODOLOGI

3.1 *Reka bentuk kajian*

Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif berbentuk konseptual dengan reka bentuk deskriptif-komparatif melalui analisis dokumen. Pemilihan kaedah ini didasarkan pada tujuan kajian, iaitu meneliti dan menyepadukan huraian tentang makhraj serta sifat huruf dalam kitab tajwid, ciri penghasilan bunyi dalam karya fonetik dan laporan kesukaran sebutan dalam penyelidikan terdahulu. Ketiga-tiga bentuk maklumat ini tersedia dalam sumber bertulis yang boleh dibandingkan secara terancang, tanpa memerlukan pengumpulan rakaman bacaan baharu untuk menjawab persoalan perbandingan sistem bunyi. Analisis dokumen juga membolehkan definisi, kategori dan justifikasi yang digunakan oleh sumber berbeza diperiksa secara silang bagi membina penjelasan yang berasaskan bukti (Bowen, 2009).

Komponen deskriptif digunakan untuk menghuraikan sifat artikulatori bunyi Arab dan Melayu, manakala komponen komparatif menilai persamaan dan perbezaan antara kedua-duanya berdasarkan kerangka ilmu tajwid dan fonetik artikulatori. Reka bentuk ini sesuai untuk mengenal pasti kesukaran yang berpotensi berlaku dan merumuskan cadangan pedagogi, tetapi bukan untuk mengukur prevalens, kekerapan atau tahap kesalahan sebutan sebenar dalam populasi penutur Melayu. Dapatan empirikal terdahulu digunakan sebagai bahan perbandingan dan sokongan, bukan sebagai data primer kajian ini.

3.2 *Bahan kajian dan pemilihan sumber*

Pemilihan bahan dilakukan secara bertujuan (*purposive selection*), berdasarkan kaitannya secara langsung dengan persoalan kajian dan kebolehgunaan maklumat artikulatori yang dihuraikan. Manuskrip ini menggunakan 20 penerbitan bidang yang tersenarai dalam rujukan asal: 13 daripadanya menjadi korpus analisis teras, manakala tujuh lagi menyokong penjelasan teori pembelajaran bunyi, pedagogi atau teknologi pendidikan. Korpus teras meliputi dua karya tajwid, iaitu al-Dānī (2000) dan al-Ḥamad (2007); tiga karya fonetik atau fonologi Arab, iaitu Bishr (2000), Watson (2002) dan al-Ḥamad (2004); dua huraian fonetik bahasa

Melayu, iaitu Clynes dan Deterding (2011) serta Deterding et al. (2022); dan enam kajian kesalahan sebutan, pembelajaran konsonan Arab atau tilawah, iaitu Hassan dan Zailaini (2013), Zakaria dan Rahimi (2015), Ali Huddin dan Sapar (2022), Al Qarni et al. (2023), Mohamed et al. (2024) serta Wan A. Halim et al. (2024). Dua rujukan metodologi, Bowen (2009) dan Nowell et al. (2017), digunakan untuk memperkukuh pelaporan kaedah dan ketelitian analisis. Keseluruhan senarai rujukan artikel yang dipinda mengandungi 22 penerbitan.

Kriteria inklusi sumber ialah: (i) karya tajwid yang menghuraikan *makhraj* atau sifat huruf secara khusus; (ii) karya fonetik atau fonologi yang memberikan maklumat tentang inventori konsonan, tempat artikulasi, cara artikulasi atau penyuaran dalam bahasa Arab dan bahasa Melayu; (iii) kajian empirikal atau ulasan ilmiah yang melaporkan bentuk kesukaran sebutan Arab, kesalahan tilawah atau pengaruh bahasa pertama, khususnya dalam kalangan penutur Melayu; dan (iv) sumber akademik yang mempunyai maklumat bibliografi yang boleh dikenal pasti, seperti pengarang, tahun terbitan, penerbit, jurnal atau DOI apabila tersedia. Sumber berbahasa Arab, bahasa Melayu dan bahasa Inggeris diterima. Tahun penerbitan sumber yang digunakan dalam bibliografi sedia ada merangkumi 2000 hingga 2024; bagi karya *turath*, tahun tersebut merujuk kepada edisi yang dirujuk dan bukan tarikh asal pengarangannya.

Kriteria eksklusi pula meliputi bahan yang hanya membincangkan kelebihan bacaan al-Quran secara umum tanpa data tentang *makhraj*, sifat atau penghasilan bunyi, bahan popular yang tidak dapat ditelusuri sumber asalnya, kajian tentang aspek bahasa Arab yang tidak berkaitan dengan artikulasi konsonan, serta laporan kesalahan sebutan yang tidak memberikan huraian mencukupi untuk dibandingkan dengan kategori analisis. Sumber pedagogi dan teknologi yang tidak membekalkan maklumat artikulatori digunakan sebagai rujukan konteks, bukannya asas menentukan sesuatu konsonan sebagai sukar. Pemilihan ini bukan tinjauan sistematik berasaskan carian menyeluruh semua pangkalan data. Oleh itu, jumlah sumber yang dinyatakan ialah jumlah bahan yang digunakan dalam artikel, bukan bilangan kajian yang diperoleh melalui proses saringan sistematik.

3.3 Unit analisis dan kerangka pengekodan

Unit analisis ialah konsonan Arab yang digunakan dalam tilawah al-Quran. Setiap konsonan diteliti berdasarkan enam dimensi, iaitu: (1) tempat artikulasi; (2) cara artikulasi; (3) penyuaraan; (4) sifat *isti' lā'* atau *istifāl*; (5) sifat *iṭbāq* atau *infītāḥ* serta ciri khusus seperti *ṣafīr*, *qalqalah* dan *istiṭālah*; dan (6) status padanan dalam bahasa Melayu. Bagi dimensi keenam, status padanan dikodkan sebagai padanan hampir langsung, padanan separa atau pinggir, atau tiada padanan fonemik. Pengekodan ini membolehkan huraian tajwid dan fonetik dibandingkan mengikut kriteria yang sama, tanpa menganggap semua istilah kedua-dua disiplin mempunyai padanan satu lawan satu. Kesukaran sebutan yang dijangka berdasarkan ketiadaan padanan atau perbezaan ciri bunyi kemudiannya dibandingkan dengan laporan kajian terdahulu; kategori risiko artikulasi tidak dianggap sebagai bukti bahawa kesalahan tersebut berlaku pada setiap penutur Melayu.

3.4 Proses Analisis Data

Analisis dokumen dilaksanakan melalui lima langkah yang saling berkaitan. Pertama, maklumat inventori konsonan bahasa Arab dan bahasa Melayu dihimpunkan dalam matriks perbandingan. Kedua, setiap konsonan Arab dipadankan dengan bunyi bahasa Melayu yang paling hampir, jika ada, dengan mengambil kira tempat dan cara artikulasi serta penyuaraan. Ketiga, perbezaan yang ditemukan diteliti semula berdasarkan *makhraj* dan sifat huruf yang dihuraikan dalam karya tajwid. Keempat, implikasi perbezaan tersebut dikodkan sebagai bentuk kesukaran yang berpotensi, antaranya penggantian fonem, perubahan *makhraj*, pelemahan sifat huruf, pengguguran atau penambahan bunyi. Kelima, tafsiran itu dibandingkan dengan laporan penyelidikan terdahulu, termasuk Zakaria dan Rahimi (2015), Ali Huddin dan Sapar (2022), Al Qarni et al. (2023), Mohamed et al. (2024) serta Wan A. Halim et al. (2024), untuk membezakan risiko yang diramalkan melalui perbandingan daripada pola kesalahan yang pernah dilaporkan.

Sebagai contoh, huruf *qāf* dihuraikan dalam sumber tajwid berdasarkan *makhraj* bahagian belakang lidah dan sifat *isti' lā'*, manakala perbandingan fonetik menunjukkan perbedaannya daripada /k/ dalam sistem bahasa Melayu. Daripada perbandingan tersebut, penggantian *qāf* kepada *kāf* dikenal pasti

sebagai risiko sebutan yang munasabah, bukan sebagai kadar kesalahan yang telah diukur oleh kajian ini. Kaedah perbandingan yang sama digunakan terhadap kelompok bunyi halkum, uvular, konsonan tebal dan interdental yang diuraikan dalam bahagian dapatan dan Jadual 1.

3.5 Ketelitian dan batasan

Ketelitian (*trustworthiness*) analisis diusahakan melalui triangulasi sumber, ketekalan kategori pengekodan dan ketelusan hubungan antara sumber dengan rumusan. Triangulasi dilakukan pada tiga aras: (i) sumber tajwid sebagai asas normatif tentang *makhraj* dan sifat huruf; (ii) karya fonetik Arab dan Melayu bagi menjelaskan persamaan serta perbezaan mekanisme penghasilan bunyi; dan (iii) kajian terdahulu untuk meneliti sama ada bentuk kesukaran yang diramalkan turut dilaporkan dalam konteks pembelajaran atau tilawah. Suatu jangkaan kesukaran tidak dipersembahkan sebagai dapatan empirikal baharu hanya kerana wujud perbezaan inventori bunyi. Sebaliknya, sumber tajwid digunakan untuk menentukan ciri sasaran bacaan, sumber fonetik untuk menerangkan kemungkinan gangguan bahasa pertama, dan kajian terdahulu untuk menilai sokongan terhadap inferens tersebut (Bowen, 2009; Nowell et al., 2017).

Bagi meningkatkan kebolehpercayaan proses analisis, dimensi pengekodan yang sama digunakan untuk setiap bunyi dan keputusan pengelompokan dirumuskan dalam Jadual 1 sebelum diperincikan melalui contoh-contoh bacaan al-Quran. Penyusunan ini menyediakan jejak penjelasan yang dapat diikuti pembaca daripada ciri artikulatori dan kategori tajwid kepada penilaian potensi kesukaran serta cadangan pengajaran. Daripada sudut kesahan tafsiran, persamaan antara sumber tidak dianggap sebagai keseragaman mutlak: istilah fonetik moden digunakan secara berhati-hati kerana tidak semua istilah mempunyai padanan langsung dengan konsep tajwid. Langkah-langkah ini menyokong kredibiliti dan ketelusan analisis, tetapi tidak menggantikan semakan pengekodan oleh penilai bebas atau pengesahan melalui data bacaan peserta (Nowell et al., 2017).

Batasan kajian perlu ditafsir selaras dengan reka bentuknya. Kajian ini tidak melibatkan peserta manusia, rakaman suara, pengukuran akustik atau ujian keberkesanan kerangka pengajaran yang dicadangkan. Oleh itu, dapatan yang berasaskan analisis kontrasif menggambarkan potensi kesukaran artikulasi dan tidak boleh digeneralisasikan sebagai kadar kesalahan sebenar bagi seluruh

penutur Melayu. Perbezaan dialek, umur, pengalaman *talaqqī* dan pendedahan kepada bahasa Arab turut boleh mempengaruhi pencapaian individu. Pengesahan lanjutan melalui penilaian guru tajwid dan kajian empirik diperlukan sebelum kerangka tujuh tahap dinilai sebagai intervensi yang berkesan.

4. DAPATAN KAJIAN

4.1 Pola umum perbandingan

Hasil analisis menunjukkan tiga pola utama. Pertama, bunyi yang mempunyai padanan hampir langsung dalam bahasa Melayu, seperti *bāʾ*, *mīm*, *nūn*, *lām* dan *wāw*, secara umumnya lebih mudah dihasilkan kerana mempunyai *makhraj* asas yang hampir dengan bunyi yang terdapat dalam bahasa Melayu. Walau bagaimanapun, beberapa sifat bacaan yang berkaitan dengan konteks tertentu, seperti *ghunnah*, *qalqalah* dan *tafkhīm* pada huruf *rāʾ*, masih perlu dipelajari dan dikuasai dengan tepat. Kedua, bunyi yang terdapat secara terhad dalam bahasa Melayu atau digunakan dalam kata pinjaman, seperti *fāʾ*, *zāy*, *shīn* dan *khāʾ*, mungkin telah dikenali oleh penutur Melayu, tetapi penyebutannya tidak semestinya tepat dan konsisten dalam semua kedudukan. Ketiga, bunyi yang tidak mempunyai padanan yang tepat dalam bahasa Melayu, khususnya bunyi *faring*, *uvula*, konsonan tebal dan *interdental*, memerlukan penutur Melayu membiasakan diri dengan cara mendengar dan menghasilkan bunyi yang berbeza daripada kebiasaan bahasa pertama mereka.

Jadual 1 merumuskan kelompok utama yang relevan kepada kesukaran. Klasifikasi ini tidak menyamakan sepenuhnya istilah tajwid dengan simbol IPA, simbol digunakan untuk membantu perbandingan sahaja.

Jadual 1

Kelompok bunyi Arab dan kedudukannya berbanding sistem bahasa Melayu

Kelompok	Huruf Arab dan simbol fonetik antarabangsa	Bunyi atau representasi terdekat dalam bahasa Melayu	Status dalam sistem bahasa Melayu	Risiko sebutan utama
----------	--	--	-----------------------------------	----------------------

Bunyi dengan padanan hampir	ب، ت، د، ك، م، ن، ل، ر، و، ي /b, t, d, k, m, n, l, r, w, j/	b, t, d, k, m, n, l, r, w, y	Fonem teras atau sangat hampir	Kesalahan pada sebahagian sifat dan hukum konteks, sedangkan makhraj asas kekal hampir
Bunyi pinggiran atau pinjaman	ف، ز، ش، خ /f, z, ʃ, x/	f, z, sy, kh	Muncul terutamanya dalam kata pinjaman	Ketidakstabilan sebutan atau penggantian dengan bunyi Melayu teras yang lebih dekat
Bunyi halsu dan uvular tanpa padanan tepat	ح، ع، غ، ق /h, ʕ, ɣ, q/	Tiada padanan tepat; mungkin dihampirkan kepada h, /ʔ/, g atau k	Tidak wujud sebagai fonem teras yang sepadan	Pengguguran, pelemahan bunyi, atau penggantian dengan bunyi belakang atau glotis yang lazim
Konsonan ber- <i>iṭbāq</i> dan tebal	ص، ض، ط، ظ /sʕ, dʕ, tʕ, ðʕ/ secara anggaran	Tiada padanan tepat; bunyi terdekat ialah s, d, t, z atau d	Tiada ciri fonemik yang sepadan dengan <i>isti 'lā'</i> dan <i>iṭbāq</i>	Penipisan <i>ṣād</i> kepada <i>sīn</i> , <i>ḍād</i> kepada <i>dāl</i> atau <i>ṭā'</i> , <i>ṭā'</i> kepada <i>tā'</i> , dan <i>ẓā'</i> kepada <i>dhāl</i> , <i>zāy</i> atau <i>dāl</i>
Bunyi interdental	ث، ذ، ظ /θ, ð, ðʕ/	s atau t bagi <i>thā'</i> ; z atau d bagi <i>dhāl</i> dan <i>ẓā'</i>	Tiada fonem interdental dalam sistem teras bahasa Melayu	Menarik lidah ke dalam mulut dan menggantikan <i>thā'</i> dengan <i>sīn</i> atau <i>tā'</i> , serta <i>dhāl</i> dan <i>ẓā'</i>

				dengan <i>zāy</i> atau <i>dāl</i>
--	--	--	--	--------------------------------------

Nota. Simbol yang berada antara garis miring / / ialah simbol Abjad Fonetik Antarabangsa (IPA). Simbol tersebut dimasukkan untuk membantu perbandingan fonetik dan tidak menggantikan huraian tajwid tentang *makhraj* dan sifat. Huruf *zā*’ termasuk dalam kedua-dua kategori konsonan tebal dan bunyi *interdental*.

4.2 Bunyi *halkum*: *ḥā*’, ‘*ayn*, *khā*’ dan *ghayn*

Bunyi *halkum* merupakan antara bunyi yang boleh menimbulkan kesukaran kepada penutur Melayu kerana sistem bunyi bahasa Melayu tidak mempunyai bunyi tertentu yang dihasilkan melalui penyempitan pada bahagian *halkum* sebagai bunyi yang membezakan makna. Huruf *ḥā*’ dihasilkan dari pertengahan *halkum* dengan aliran udara yang berterusan dan tanpa getaran pita suara. Bunyi bahasa Melayu yang dianggap paling hampir ialah *hā*’. Namun demikian, *hā*’ dihasilkan dengan laluan udara yang lebih terbuka dan tidak melibatkan geseran pada bahagian *halkum* seperti *ḥā*’. Oleh itu, antara kesukaran yang mungkin berlaku ialah penyebutan *ḥā*’ yang menghampiri *hā*’, khususnya dalam perkataan seperti *al-ḥamdu*, *al-Raḥmān* dan *aḥad*. Perbezaan antara kedua-dua huruf ini bukan sekadar melibatkan kekuatan bunyi, tetapi juga tempat dan cara bunyi tersebut dihasilkan sehingga boleh menjejaskan perbezaan antara kedua-dua huruf.

Huruf ‘*ayn* juga dihasilkan dari pertengahan *halkum*, tetapi berbeza daripada *ḥā*’ kerana melibatkan getaran pita suara dan tidak mempunyai padanan yang tepat dalam sistem bunyi bahasa Melayu. Kesukaran menyebut huruf ini boleh menyebabkan bunyinya digugurkan, dihampirkan kepada bunyi *hamzah*, atau hanya vokal yang mengiringinya dikekalkan. Kesukaran ini berpotensi berlaku apabila ‘*ayn* berada di tengah perkataan atau dalam keadaan *sukun*, seperti dalam *na`budu* dan *an`amta*. Oleh itu, latihan yang hanya berasaskan penyebutan nama huruf mungkin tidak mencukupi. Pelajar perlu dibimbing untuk memahami dan membiasakan pergerakan alat pertuturan yang diperlukan bagi menghasilkan bunyi ‘*ayn*, khususnya penyempitan pada bahagian *halkum* yang membezakannya daripada *hamzah*.

Huruf *khā'* dan *ghayn* pula dihasilkan pada bahagian belakang rongga tekak yang berdekatan dengan anak tekak. *Khā'* merupakan bunyi geseran tanpa getaran pita suara dan mempunyai sifat *isti'la'*, manakala *ghayn* melibatkan getaran pita suara. Walaupun bunyi *khā'* terdapat dalam beberapa kata pinjaman bahasa Arab dalam bahasa Melayu, penggunaannya tidak semestinya menjamin sebutan yang tepat dalam tilawah al-Quran. Dalam keadaan tertentu, geseran pada bunyi *khā'* mungkin menjadi lemah atau bunyinya dihampirkan kepada *hā'* atau *kāf*. Bunyi *ghayn* pula berpotensi dihampirkan kepada /g/, *khā'* atau bunyi lain yang dihasilkan pada bahagian belakang rongga mulut dan tekak. Selain menghasilkan bunyi pada tempat yang tepat, penutur juga perlu membezakan *ghayn* dan *khā'* dari sudut getaran pita suara. Kesukaran berkaitan bunyi-bunyi tersebut turut dilaporkan dalam kajian Zakaria dan Rahimi (2015) serta Al Qarni et al. (2023).

4.3 *Qāf* sebagai bunyi uvular

Huruf *qāf* dihasilkan pada bahagian belakang lidah yang lebih hampir dengan anak tekak berbanding *kāf* dan mempunyai sifat *isti'la'*. Bahasa Melayu mempunyai bunyi /k/ yang digunakan secara meluas, tetapi tidak mempunyai bunyi /q/ sebagai bunyi asas yang membezakan makna. Oleh itu, penutur Melayu berpotensi menghampirkan sebutan *qāf* kepada *kāf* kerana kedua-duanya mempunyai tempat penghasilan yang berdekatan. Namun demikian, perbezaan antara kedua-dua huruf ini bukan sekadar terletak pada kedudukan belakang lidah, tetapi turut melibatkan sifat bunyi yang dihasilkan. *Qāf* mempunyai sifat *isti'la'* dan dibaca dengan *tafkhīm*, di samping mempunyai sifat *qalqalah* apabila berada dalam keadaan sukun. Dalam latihan yang membandingkan perkataan seperti *qul-kul* atau *qalb-kalb*, penggantian *qāf* dengan *kāf* boleh menghasilkan perkataan yang berbeza. Apabila *qāf* berada dalam keadaan sukun, kesukaran lain yang mungkin berlaku ialah bunyi *qalqalah* tidak dihasilkan dengan jelas atau, sebaliknya, dilafazkan secara berlebihan sehingga menyerupai penambahan bunyi vokal. Oleh itu, penguasaan *qāf* memerlukan perhatian terhadap ketepatan *makhraj* dan sifat huruf agar bunyinya dapat dibezakan dengan jelas daripada *kāf*.

4.4 Konsonan tebal: *ṣād*, *ḍād*, *ẓā'* dan *ẓā'*

Keempat-empat huruf ini mempunyai sifat *isti'la'* dan *iṭbāq*. Dalam penghasilannya, bahagian belakang lidah terangkat sehingga menghasilkan bunyi

tebal yang membezakannya daripada huruf yang hampir dari segi *makhraj* tetapi bersifat nipis. Ciri seperti ini tidak berfungsi sebagai pembeza bunyi utama dalam bahasa Melayu. Oleh itu, penutur Melayu berpotensi menghampirkan *ṣād* kepada *sīn*, *ṭā'* kepada *tā'*, *ḍād* kepada *dāl* atau *tā'*, dan *zā'* kepada *dhāl*, *zāy* atau *dāl*. Kesukaran ini boleh berlaku secara keseluruhan atau sebahagian. Dalam keadaan tertentu, sesuatu huruf mungkin masih dapat dikenal pasti, tetapi sebahagian sifat yang membezakannya daripada huruf lain tidak dapat dihasilkan dengan sempurna.

Huruf *ṣād* mempunyai beberapa sifat yang sama dengan *sīn*, iaitu *hams*, *riḫwah* dan *ṣafir*, tetapi berbeza dari segi sifat *isti'ālā'* dan *iṭbāq*. Oleh sebab bunyi *sīn* telah biasa digunakan oleh penutur Melayu, *ṣād* berpotensi dihampirkan kepada *sīn* apabila sifat tebalnya tidak dihasilkan dengan sempurna. Dalam perkataan seperti *al-ṣirāṭ* dan *al-'aṣr*, perhatian perlu diberikan bukan sahaja kepada kedudukan hujung lidah, tetapi juga kepada pengangkatan bahagian belakang lidah yang membantu menghasilkan sifat tebal pada huruf tersebut.

Huruf *ṭā'* pula mempunyai tempat artikulasi yang hampir dengan *tā'* dan *dāl*, tetapi dibezakan melalui sifat *isti'ālā'* dan *iṭbāq*, di samping sifat *qalqalah* apabila berada dalam keadaan sukun. Penutur mungkin menghasilkan bunyi yang kuat tetapi masih menghampiri *tā'* kerana sifat tebal pada *ṭā'* tidak dihasilkan dengan tepat. Keadaan ini menunjukkan bahawa arahan seperti “tekan lebih kuat” sahaja tidak mencukupi untuk membimbing pelajar. Sebaliknya, kedudukan dan pergerakan lidah yang diperlukan untuk menghasilkan sifat huruf tersebut perlu diterangkan dengan jelas.

Huruf *zā'* mempunyai tahap penghasilan yang lebih kompleks kerana melibatkan kedudukan hujung lidah yang hampir atau berada di antara gigi, getaran pita suara serta sifat *riḫwah*, *isti'ālā'* dan *iṭbāq*. Keperluan untuk menghasilkan beberapa ciri tersebut secara serentak boleh menjadi antara faktor yang menyebabkan huruf ini sukar dikuasai. Hal ini selari dengan dapatan Zakaria dan Rahimi (2015) yang menunjukkan bahawa *zā'* merupakan antara huruf yang mempunyai tahap penguasaan yang rendah dalam kalangan peserta kajian.

Huruf *ḍād* pula memerlukan perhatian khusus kerana mempunyai ciri artikulasi yang tersendiri. Dalam ilmu tajwid, huruf ini dikaitkan dengan penggunaan sisi lidah dan mempunyai sifat *istiṭālāh*, di samping *jahr*, *riḫwah*,

isti'la' dan *iṭbāq*. Gabungan ciri tersebut tidak mempunyai padanan yang tepat dalam sistem bunyi bahasa Melayu. Apabila bahagian sisi lidah tidak digunakan dengan betul, sebutan *ḍād* boleh menghampiri *dāl* atau *ṭā'*. Begitu juga, apabila sifat *istiṭālah* dan *riḵwah* tidak dihasilkan dengan sempurna, bunyi yang terhasil mungkin kehilangan ciri khusus yang membezakan *ḍād* daripada huruf-huruf lain. Wan A. Halim et al. (2024) melaporkan kadar kesalahan yang tinggi bagi *ḍād* dalam kalangan peserta dewasa yang dikaji. Dapatan tersebut menunjukkan bahawa penguasaan *ḍād* memerlukan latihan khusus yang memberikan perhatian terhadap *makhraj* dan sifatnya, dan tidak memadai jika huruf tersebut hanya diperkenalkan sebagai "*dāl* tebal".

4.5 *Konsonan interdental: thā', dhāl dan zā'*

Huruf *thā'* dan *dhāl* dihasilkan dengan meletakkan hujung lidah berhampiran atau di antara gigi hadapan sambil membenarkan aliran udara keluar secara berterusan. Perbezaan utama antara kedua-dua huruf ini ialah *thā'* dihasilkan tanpa getaran pita suara, manakala *dhāl* melibatkan getaran pita suara. Bahasa Melayu tidak mempunyai bunyi interdental sebagai bunyi asas yang membezakan makna. Oleh itu, penutur Melayu berpotensi mengubah kedudukan lidah ketika menyebut kedua-dua huruf tersebut sehingga *thā'* dihampirkan kepada *sīn* atau *tā'*, manakala *dhāl* dihampirkan kepada *zāy* atau *dāl*. Jika aliran udara dihentikan ketika bunyi dihasilkan, *thā'* dan *dhāl* boleh menghampiri bunyi *tā'* dan *dāl*. Sebaliknya, jika aliran udara dikekalkan tetapi kedudukan lidah berubah, bunyi yang terhasil boleh menghampiri *sīn* atau *zāy*.

Huruf *zā'* pula mempunyai ciri yang lebih kompleks kerana tergolong dalam kelompok bunyi interdental dan pada masa yang sama mempunyai sifat *isti'la'* dan *iṭbāq*. Untuk menghasilkan huruf ini dengan tepat, penutur perlu memastikan kedudukan hujung lidah yang sesuai, mengekalkan getaran pita suara dan menghasilkan sifat tebal yang membezakannya daripada *dhāl*. Keperluan untuk menghasilkan beberapa ciri tersebut secara serentak boleh menyebabkan *zā'* lebih sukar dikuasai oleh penutur Melayu. Oleh itu, latihan secara bertahap yang membandingkan *thā'–dhāl–zā'* boleh digunakan bagi membantu pelajar membezakan ketiga-tiga huruf tersebut. Latihan boleh dimulakan dengan penguasaan kedudukan lidah bagi *thā'*, diikuti dengan penambahan getaran pita suara bagi menghasilkan *dhāl*, dan seterusnya penguasaan sifat tebal bagi menghasilkan *zā'*.

4.6 Bentuk Kesukaran Sebutan yang Dikenal Pasti

Hasil perbandingan mengenal pasti enam bentuk utama kesukaran sebutan yang berpotensi berlaku dalam kalangan penutur Melayu. Pertama, penggantian bunyi, iaitu sesuatu bunyi Arab digantikan atau dihampirkan kepada bunyi bahasa Melayu yang paling hampir. Kedua, perubahan *makhraj*, iaitu sesuatu huruf disebut daripada tempat yang berbeza daripada *makhraj* yang sepatutnya. Ketiga, ketidaksempurnaan sifat huruf, seperti *ṣād* yang kehilangan sifat tebal, *ghayn* yang tidak disertai getaran pita suara atau *dād* yang tidak menampilkan sifat *istiṭālah* dengan sempurna.

Keempat, pengguguran bunyi, khususnya bagi huruf seperti *‘ayn* dalam keadaan tertentu. Kelima, penambahan bunyi vokal, terutama apabila penutur berusaha memudahkan sebutan atau menghasilkan *qalqalah* secara berlebihan. Keenam, sebutan yang tidak konsisten, iaitu keadaan apabila sesuatu huruf dapat disebut dengan betul secara berasingan tetapi berubah apabila berada dalam perkataan atau bacaan bersambung. Bentuk-bentuk kesukaran ini selari dengan dapatan yang dilaporkan oleh Al Qarni et al. (2023) dan Wan A. Halim et al. (2024).

4.7 Analisis Contoh Ayat al-Quran Terpilih

Analisis terhadap beberapa contoh bacaan menunjukkan bahawa kedudukan sesuatu huruf dalam perkataan dan rangkaian bacaan boleh mempengaruhi tahap kesukaran penyebutannya. Dalam frasa *al-ḥamdu lillāh*, huruf *ḥā’* berada pada awal perkataan dan diikuti oleh *fathah*. Kedudukan ini memudahkan guru melatih bunyi tersebut secara perlahan dengan memberikan perhatian kepada aliran udara dan *makhraj*nya. Dalam *al-Raḥmān* pula, *ḥā’* berada selepas *rā’* dan sebelum *mīm*. Penutur perlu beralih daripada sebutan *rā’* kepada *ḥā’* yang keluar dari pertengahan halkum sebelum menutup bibir untuk menyebut *mīm*. Peralihan antara *makhraj* yang berbeza ini boleh menyebabkan *ḥā’* dihampirkan kepada *hā’*, walaupun penutur mampu menyebutnya dengan baik secara berasingan. Oleh itu, penguasaan sesuatu huruf perlu dinilai ketika disebut secara berasingan dan ketika berada dalam bacaan bersambung.

Dalam frasa *iyyāka na‘budu*, huruf *‘ayn* berada di tengah perkataan sebelum *bā’*. Pengguguran *‘ayn* boleh menyebabkan perkataan tersebut menjadi

lebih mudah disebut berdasarkan kebiasaan penutur Melayu, sedangkan bacaan yang tepat memerlukan ‘*ayn* dikeluarkan daripada pertengahan halkum. Latihan boleh dimulakan secara bertahap daripada ‘*a*–‘*i*–‘*u*, kemudian *na*–‘*na*‘*bu*–‘*budu*. Latihan secara bertahap ini membolehkan guru mengenal pasti sama ada ‘*ayn* dapat disebut dengan tepat, digugurkan atau dihampirkan kepada *hamzah*.

Frasa *ghayri al-maghḍūbi* pula menghimpunkan huruf *ghayn* dan *dād* dalam jarak yang berdekatan. Kedua-dua huruf tersebut mempunyai *makhraj* dan sifat yang berbeza. *Ghayn* dihasilkan pada bahagian belakang halkum dengan getaran pita suara, manakala *dād* melibatkan penggunaan sisi lidah serta sifat *isti* ‘*lā*’ dan *istiṭālah*. Ketika membaca dengan pantas, penutur mungkin dapat mengekalkan kesan bunyi tebal secara umum tetapi tidak menghasilkan ciri khusus yang membezakan kedua-dua huruf tersebut dengan sempurna. Hal ini menunjukkan bahawa memahami sesuatu huruf sebagai “bunyi tebal” sahaja tidak mencukupi. Sebaliknya, setiap huruf perlu dipelajari berdasarkan *makhraj* dan sifatnya yang tersendiri.

Dalam *qul huwa Allāhu aḥad*, *qāf* berada dalam keadaan sukun pada perkataan *qul*. Penutur perlu menghasilkan *qāf* daripada *makhraj* yang tepat serta mengekalkan sifat *isti* ‘*lā*’ dan *qalqalah* tanpa menambahkan bunyi vokal. Jika *qāf* dihampirkan kepada *kāf*, bunyi perkataan tersebut akan berubah. Sebaliknya, jika *qalqalah* dilakukan secara berlebihan, bunyi tambahan yang menyerupai vokal mungkin terhasil. Oleh itu, contoh ini sesuai digunakan untuk menilai ketepatan *makhraj qāf*, sifat *isti* ‘*lā*’ dan kawalan *qalqalah*. Perkataan *aḥad* pada akhir ayat pula boleh digunakan untuk menilai ketepatan sebutan *ḥā*’ di tengah perkataan serta *dāl* ketika waqaf.

Dalam frasa *ihdinā al-ṣirāṭ al-mustaqīm*, huruf *ṣād* dan *qāf* hadir dalam rangkaian bacaan yang sama. Penutur perlu mengekalkan sifat tebal pada *ṣād* tanpa mempengaruhi sebutan huruf-huruf lain secara berlebihan, kemudian menghasilkan *qāf* dengan tepat dalam perkataan *al-mustaqīm*. Contoh ini sesuai digunakan untuk menilai kemampuan penutur beralih antara bunyi tebal dan nipis dalam bacaan bersambung. Latihan huruf secara berasingan sahaja mungkin tidak dapat menunjukkan sama ada pelajar mampu mengekalkan ketepatan *makhraj* dan sifat ketika membaca dalam konteks ayat yang sebenar.

Perkataan *thumma*, *alladhina* dan frasa *zulmun* ‘*aẓīm*’ pula boleh digunakan sebagai latihan secara bertahap bagi huruf *thā*’, *dhāl* dan *zā*’. Huruf

thā' melatih kedudukan hujung lidah dan aliran udara tanpa getaran pita suara. *Dhāl* menggunakan kedudukan lidah yang hampir sama tetapi melibatkan getaran pita suara, manakala *zā'* turut mempunyai sifat *isti'la'* dan *iṭbāq*. Susunan ini membolehkan latihan dilakukan secara bertahap berdasarkan ciri yang membezakan setiap huruf. Jika pelajar menghadapi kesukaran menyebut *zā'*, guru boleh kembali menguji sebutan *dhāl* bagi mengenal pasti sama ada masalah berpunca daripada kedudukan lidah, getaran pita suara atau penghasilan sifat tebal.

Analisis contoh-contoh tersebut menunjukkan bahawa pemilihan bahan latihan perlu dibuat berdasarkan tujuan penilaian yang jelas. Penguasaan sesuatu huruf tidak memadai jika dinilai berdasarkan satu perkataan sahaja. Sebaliknya, latihan perlu merangkumi kedudukan huruf pada awal, tengah dan akhir perkataan, keadaan berbaris dan sukun serta penggunaannya bersama huruf yang mempunyai *makhraj* berdekatan atau berjauhan. Dengan cara ini, guru dapat membezakan antara kemampuan menyebut sesuatu huruf secara berasingan dengan kemampuan mengekalkan sebutan yang tepat dalam bacaan bersambung.

5. PERBINCANGAN

5.1 Mengapa Bunyi yang Hampir Boleh Menjadi Lebih Sukar

Salah satu dapatan penting kajian ini ialah tahap kesukaran sesuatu bunyi tidak semestinya bergantung pada sejauh mana perbezaannya daripada bunyi bahasa Melayu. Bunyi yang sangat berbeza mungkin lebih mudah dikenal pasti sebagai bunyi baharu, manakala bunyi yang hampir sama boleh dianggap sebagai variasi kepada bunyi yang telah biasa digunakan dalam bahasa pertama. Keadaan ini dapat dilihat pada pasangan *qāf-kāf*, *ṣād-sīn* dan *ṭā'-tā'*. Penutur mungkin mendengar perbezaan antara bunyi-bunyi tersebut hanya sebagai perbezaan cara sebutan dan bukan sebagai bunyi yang benar-benar berbeza. Menurut Flege dan Bohn (2021), pembelajaran bunyi bahasa kedua memerlukan seseorang penutur membina kemampuan untuk mengenal dan membezakan bunyi baharu daripada bunyi yang telah sedia dikenalnya. Oleh itu, pengulangan sebutan semata-mata tanpa kemampuan mendengar dan membezakan bunyi sasaran mungkin menyebabkan cara sebutan yang kurang tepat terus dikekalkan.

Keadaan ini menunjukkan kepentingan latihan mendengar sebelum dan semasa latihan sebutan. Sebelum diminta menyebut *qāf*, misalnya, pelajar perlu dapat membezakan *qāf* daripada *kāf* melalui pendengaran. Begitu juga, sebelum melatih *ṣād*, pelajar perlu dapat membezakannya daripada *sīn*. Latihan mendengar dan mengenal pasti bunyi, membezakan sebutan yang betul dengan yang kurang tepat serta membandingkan dua bunyi yang hampir boleh membantu pelajar memahami perbezaan antara huruf-huruf tersebut sebelum berusaha menyebutnya dengan tepat.

5.2 *Makhraj dan Sifat Perlu Dinilai Bersama*

Dapatan Wan A. Halim et al. (2024) yang menunjukkan bahawa masalah berkaitan sifat huruf lebih luas daripada masalah *makhraj* mempunyai implikasi penting terhadap pengajaran tilawah. Pengetahuan tentang *makhraj* sahaja belum mencukupi untuk memastikan sesuatu huruf disebut dengan tepat. Pelajar mungkin meletakkan lidah hampir pada kedudukan yang betul, tetapi bunyi yang terhasil masih kurang tepat kerana aliran udara, getaran pita suara atau sifat tertentu tidak dihasilkan dengan sempurna. Oleh itu, penilaian sebutan perlu mengambil kira *makhraj* dan sifat yang membezakan sesuatu huruf daripada huruf yang lain.

Sebagai contoh, penilaian terhadap *zā'* perlu mengambil kira kedudukan hujung lidah, aliran udara, getaran pita suara serta sifat *isti'ālā'* dan *iṭbāq*. Bagi *ḍād* pula, perhatian perlu diberikan kepada penggunaan sisi lidah dan sifat *istiṭālah*, bukan sekadar kepada bunyinya yang tebal. Pendekatan ini membolehkan guru mengenal pasti bahagian tertentu yang perlu diperbaiki dan seterusnya memberikan arahan pembetulan yang lebih jelas kepada pelajar.

5.3 *Pengaruh Kata Pinjaman dan Struktur Suku Kata*

Perkataan Arab yang telah diserap ke dalam bahasa Melayu boleh membantu pembelajaran kerana bentuk dan maknanya telah dikenali oleh penutur Melayu. Walau bagaimanapun, perkataan tersebut mungkin telah mengalami perubahan sebutan mengikut sistem bunyi bahasa Melayu. Deterding et al. (2022) menunjukkan bahawa bunyi yang terdapat dalam kata pinjaman tidak semestinya mempunyai kedudukan dan penggunaan yang sama seperti bunyi asas dalam

sesuatu bahasa. Oleh itu, kebiasaan menyebut kata pinjaman dalam bahasa Melayu berpotensi mempengaruhi cara sesuatu huruf disebut apabila membaca al-Quran.

Bahan pengajaran boleh memberikan perhatian kepada perbezaan antara sebutan sesuatu perkataan dalam penggunaan bahasa Melayu dengan sebutannya dalam bahasa Arab. Tujuannya bukan untuk menganggap sebutan kata pinjaman dalam bahasa Melayu sebagai salah kerana perubahan bunyi merupakan proses yang biasa berlaku apabila sesuatu perkataan diserap ke dalam bahasa lain. Sebaliknya, pelajar perlu dibimbing untuk memahami bahawa cara sesuatu perkataan disebut dalam bahasa Melayu mungkin berbeza daripada cara huruf-hurufnya perlu disebut ketika membaca al-Quran.

5.4 Kesalahan Sebutan yang Menjadi Kebiasaan dan Keperluan Latihan Berterusan

Kesalahan sebutan yang dilakukan secara berulang dalam tempoh yang panjang boleh menjadi kebiasaan dan sukar diperbetulkan. Keadaan ini dikenali sebagai *fosilisasi*. Ali Huddin dan Sapar (2022) menggunakan konsep ini untuk menerangkan kesalahan sebutan yang telah menjadi kebiasaan dalam kalangan penutur Melayu. Oleh itu, pembetulan yang dilakukan sekali sahaja mungkin tidak mencukupi. Pelajar mungkin dapat menghasilkan sesuatu bunyi dengan tepat ketika memberikan perhatian khusus, tetapi kembali kepada cara sebutan lama apabila membaca dengan pantas atau dalam bacaan bersambung.

Latihan perlu dilakukan secara bertahap dan berterusan, bermula dengan latihan mendengar dan membezakan bunyi, diikuti dengan sebutan huruf secara berasingan, suku kata, perkataan dan ayat pendek sebelum digunakan dalam bacaan bersambung. Pendekatan ini selari dengan prinsip *riyādat al-lisān*, iaitu latihan lidah secara berterusan dalam pembelajaran bacaan al-Quran (al-Dānī, 2000). Walau bagaimanapun, latihan secara berulang perlu disertai dengan bimbingan dan pembetulan yang tepat kerana pengulangan sebutan yang salah boleh menyebabkan kesalahan tersebut semakin menjadi kebiasaan. Pada peringkat awal, guru perlu memberikan pembetulan secara langsung sebelum pelajar secara beransur-ansur dibimbing untuk mengenal pasti dan membetulkan kesalahan sendiri.

5.5 Kerangka Pengajaran yang Dicadangkan

Berdasarkan hasil analisis, kajian ini mencadangkan kerangka pengajaran yang terdiri daripada tujuh tahap. Tahap pertama ialah mengenal pasti bentuk kesukaran sebutan yang dihadapi oleh pelajar, sama ada berkaitan dengan *makhraj*, sifat huruf atau sebutan dalam bacaan bersambung. Tahap kedua ialah latihan mendengar dan membezakan antara bunyi sasaran dengan bunyi bahasa Melayu yang paling hampir. Tahap ketiga ialah penerangan tentang cara sesuatu bunyi dihasilkan dengan menggunakan bantuan seperti rajah, cermin dan arahan pergerakan lidah atau alat pertuturan yang mudah difahami.

Tahap keempat melibatkan latihan sebutan secara terkawal bersama baris dan suku kata. Tahap kelima ialah latihan membandingkan bunyi dalam perkataan dan frasa al-Quran. Tahap keenam melibatkan penggunaan bunyi tersebut dalam bacaan bersambung dengan bimbingan dan maklum balas daripada guru. Tahap ketujuh pula memberikan tumpuan kepada usaha mengekalkan kemahiran melalui latihan, rakaman dan penilaian secara berkala.

Dalam pelaksanaan kerangka ini, kaedah *talaqqī* dan *mushāfahah* perlu kekal sebagai asas utama pengajaran. Pendekatan fonetik dan latihan perbandingan bunyi berfungsi sebagai alat sokongan untuk membantu guru menjelaskan punca kesukaran sebutan dan memberikan panduan pembetulan yang lebih khusus. Dengan demikian, pendekatan moden dalam memahami penghasilan bunyi tidak menggantikan kaedah pengajaran al-Quran yang diwarisi, tetapi digunakan untuk menyokong proses pengajaran dan pembelajaran secara lebih tersusun.

Jadual 2

Kerangka tujuh tahap pengajaran bunyi sukar

Tahap	Fokus	Aktiviti utama
1	Diagnostik	Rakaman bacaan; bezakan masalah <i>makhraj</i> , sifat dan konteks
2	Diskriminasi auditori	Pengecaman bunyi sasaran dan pengganti Melayu
3	Kesedaran artikulatori	Rajah, cermin, arahan gerakan, penyuaan dan aliran udara

4	Penghasilan terkawal	Huruf dengan vokal, suku kata terbuka dan tertutup
5	Latihan kontrastif	Pasangan bunyi dan kata Qurani yang membezakan fonem
6	Tilawah bersambung	Ayat pendek, talaqqī, mushāfahah dan maklum balas individu
7	Pengekalan	Rakaman berkala, ulang kaji berjarak dan pembetulan sendiri

Nota. Teknologi digunakan sebagai sokongan; keputusan akhir ketepatan bacaan kekal di bawah penilaian guru tajwid yang kompeten.

Kerangka yang dicadangkan dalam kajian ini mengekalkan *talaqqī* dan *mushāfahah* sebagai asas utama dalam pengajaran tilawah al-Quran. Penggunaan teknologi berfungsi sebagai alat sokongan yang dapat menambah peluang pelajar untuk berlatih, tetapi tidak menggantikan peranan guru dalam menentukan ketepatan bacaan. Kajian Umar dan Aziz (2015) menunjukkan bahawa penggunaan rakaman dan main semula suara berpotensi membantu meningkatkan perhatian pelajar terhadap bacaan mereka. Teknologi juga boleh digunakan untuk menyediakan latihan berdasarkan bunyi yang sering menimbulkan kesukaran kepada pelajar (Alsharbi et al., 2021), manakala pangkalan data bacaan penutur bukan Arab dapat membantu pembangunan sistem pengecaman bacaan yang lebih sesuai untuk pelbagai latar penutur (Salameh et al., 2024). Walau bagaimanapun, maklum balas yang diberikan secara automatik masih memerlukan semakan guru yang mahir dalam ilmu tajwid, khususnya bagi aspek bacaan yang halus dan sukar dinilai secara tepat oleh sistem.

5.6 Implikasi terhadap Guru dan Kurikulum

Berdasarkan hasil kajian, guru tajwid yang mengajar pelajar berbahasa Melayu memerlukan tiga bentuk pengetahuan utama. Pertama, penguasaan bacaan al-Quran dan pengalaman *talaqqī* yang kukuh. Kedua, pengetahuan tentang cara sesuatu bunyi dihasilkan supaya guru dapat menerangkan *makhraj* dan sifat huruf dengan jelas. Ketiga, pengetahuan tentang perbezaan sistem bunyi bahasa Arab

dan bahasa Melayu supaya guru dapat mengenal pasti bunyi bahasa Melayu yang mungkin mempengaruhi sebutan huruf Arab. Pengetahuan tentang tajwid sahaja belum tentu mencukupi sekiranya guru tidak dapat menyampaikan dan membimbing pelajar untuk menguasai kemahiran bacaan secara praktikal (Hashim et al., 2015). Oleh itu, amalan pengajaran juga perlu merangkumi perancangan yang teratur, latihan secara individu dan penilaian yang berterusan (Mohd Nor et al., 2021).

Dari sudut kurikulum, pengajaran bunyi Arab tidak semestinya disusun berdasarkan urutan huruf *hijaiyyah* semata-mata. Sebaliknya, bunyi boleh disusun berdasarkan persamaan *makhraj*, sifat dan tahap kesukaran yang dihadapi oleh pelajar Melayu. Antaranya ialah bunyi yang mempunyai padanan hampir dalam bahasa Melayu, bunyi yang digunakan secara terhad, bunyi halkum dan kawasan anak tekak, konsonan tebal serta bunyi yang dihasilkan dengan hujung lidah berhampiran atau di antara gigi. Setiap unit pembelajaran boleh menetapkan kemahiran mendengar dan sebutan yang hendak dikuasai, menyediakan contoh perkataan dan ayat al-Quran, mengenal pasti bentuk kesukaran yang mungkin berlaku serta menyediakan panduan penilaian yang jelas. Huruf yang mempunyai cara penghasilan lebih kompleks, seperti *dād* dan *zā'*, wajar diberikan masa latihan yang lebih panjang.

5.7 Batasan Kajian

Hasil kajian ini tidak bermaksud bahawa semua penutur Melayu mempunyai bentuk atau tahap kesukaran sebutan yang sama. Bahasa Melayu mempunyai variasi dialek, manakala tahap pendedahan terhadap bahasa Arab dan pengalaman mempelajari al-Quran juga berbeza antara individu. Pelajar yang mengikuti *talaqqī* sejak kecil mungkin mempunyai penguasaan bunyi Arab yang lebih baik walaupun bahasa pertamanya ialah bahasa Melayu. Sebaliknya, seseorang yang mempelajari tajwid ketika dewasa mungkin memahami teori dengan baik tetapi masih mempunyai kebiasaan sebutan yang sukar diubah. Oleh itu, kategori bunyi yang dianggap sukar dalam kajian ini perlu digunakan sebagai panduan untuk mengenal pasti keperluan pelajar dan bukan sebagai anggapan bahawa semua penutur Melayu melakukan kesalahan yang sama.

Kajian ini juga tidak menguji keberkesanan kerangka tujuh tahap yang dicadangkan melalui kajian eksperimen. Kerangka tersebut dibentuk berdasarkan analisis sumber dan dapatan kajian terdahulu. Oleh itu, penyelidikan seterusnya boleh menguji keberkesanan kerangka ini melalui penilaian sebelum dan selepas pembelajaran, penilaian oleh pakar tajwid serta analisis bunyi bagi pasangan huruf tertentu seperti *qāf-kāf*, *ṣād-sīn*, *hā'-hā'* dan *qād*.

5.8 Cadangan Penyelidikan dan Penilaian Masa Hadapan

Bagi menguji kerangka yang dicadangkan, penyelidikan akan datang boleh menilai penguasaan pelajar pada tiga tahap. Tahap pertama ialah keupayaan mendengar dan membezakan bunyi sasaran daripada bunyi bahasa Melayu yang paling hampir. Pada tahap ini, pelajar perlu dapat mengenal pasti perbezaan bunyi tanpa perlu menyebutnya. Tahap kedua ialah keupayaan menghasilkan bunyi secara terkawal, seperti menyebut huruf bersama baris, dalam keadaan sukun dan *shaddah*, serta pada awal, tengah dan akhir perkataan. Tahap ketiga ialah keupayaan mengekalkan ketepatan *makhraj* dan sifat ketika membaca ayat al-Quran secara bersambung. Pembahagian ini penting kerana kemampuan menyebut sesuatu huruf secara berasingan tidak semestinya menunjukkan bahawa pelajar mampu mengekalkan sebutan yang sama ketika membaca ayat secara lancar.

Penilaian juga wajar menggunakan lebih daripada satu kaedah. Dua orang atau lebih pakar tajwid boleh menilai bacaan berdasarkan panduan yang membezakan ketepatan *makhraj*, sifat huruf dan kemampuan mengekalkan sebutan dalam bacaan bersambung. Rakaman bacaan sebelum, semasa dan selepas pembelajaran pula dapat digunakan untuk melihat perubahan yang berlaku dari semasa ke semasa. Bagi bunyi tertentu, analisis menggunakan peralatan atau perisian bunyi boleh digunakan sebagai bukti tambahan untuk menjelaskan perbezaan antara pasangan bunyi seperti *ṣād-sīn*, *qāf-kāf* dan *ghayn-khā'*. Walau bagaimanapun, penggunaan teknologi tersebut tidak seharusnya menggantikan penilaian pakar tajwid kerana ketepatan tilawah al-Quran turut bergantung pada kaedah bacaan yang diterima melalui tradisi *talaqqī* dan *mushāfahah*.

Kajian akan datang juga perlu memberikan perhatian kepada latar belakang peserta, termasuk dialek bahasa Melayu, umur mula belajar al-Quran, pengalaman *talaqqī*, penguasaan bahasa Arab dan tahap hafazan. Faktor-faktor tersebut mungkin mempengaruhi perbezaan tahap penguasaan bunyi antara seorang pelajar dengan pelajar yang lain. Kajian yang membandingkan kanak-kanak, mahasiswa dan pelajar dewasa juga dapat memberikan gambaran yang lebih jelas tentang faktor yang mempengaruhi kesukaran sebutan. Hasil kajian sedemikian dapat menyediakan bukti yang lebih kukuh bagi pembangunan kurikulum tajwid yang sesuai dengan keperluan penutur Melayu.

6. KESIMPULAN

Kajian ini membandingkan sistem bunyi bahasa Arab dan bahasa Melayu berdasarkan kerangka ilmu tajwid bagi mengenal pasti konsonan Arab yang berpotensi menimbulkan kesukaran kepada penutur Melayu dalam tilawah al-Quran. Hasil analisis menunjukkan bahawa kesukaran utama melibatkan bunyi yang tidak mempunyai padanan yang tepat dalam bahasa Melayu atau memerlukan cara penghasilan yang berbeza daripada kebiasaan penutur Melayu. Bunyi tersebut ialah *ḥā'*, *'ayn*, *khā'*, *ghayn*, *qāf*, *ṣād*, *ḍād*, *ṭā'*, *zā'*, *thā'* dan *dhāl*. Kesukaran yang dikenal pasti bukan sahaja melibatkan penggantian sesuatu huruf dengan huruf lain, tetapi turut merangkumi perubahan *makhraj*, kehilangan getaran pita suara, ketidaksempurnaan sifat *isti'lā'* dan *iṭbāq*, pengguguran bunyi, penambahan vokal serta sebutan yang tidak konsisten dalam bacaan bersambung.

Sumbangan utama kajian ini ialah menghubungkan tiga aspek penting, iaitu ciri penghasilan bunyi, *makhraj* dan sifat huruf dalam ilmu tajwid serta pengaruh sistem bunyi bahasa Melayu. Pendekatan ini membolehkan guru bukan sahaja mengenal pasti bahawa sesuatu bacaan kurang tepat, tetapi juga memahami bahagian yang perlu diperbaiki. Sebagai contoh, sebutan *qāf* yang menghampiri *kāf* memerlukan perhatian terhadap *makhraj* dan sifat *isti'lā'*, manakala *ṣād* yang menghampiri *sīn* memerlukan penguasaan sifat *isti'lā'* dan *iṭbāq*. Begitu juga, perbezaan antara *ḥā'* dan *hā'* memerlukan penguasaan *makhraj* yang tepat, sementara penguasaan *ḍād* memerlukan perhatian terhadap penggunaan sisi lidah dan sifat *istiṭālah*.

Dari sudut pengajaran, kajian ini menegaskan bahawa *talaqqī* dan *mushāfahah* perlu kekal sebagai asas utama dalam pembelajaran tilawah al-Quran. Pada masa yang sama, kaedah tersebut boleh disokong dengan latihan mendengar dan membezakan bunyi, penerangan yang jelas tentang cara bunyi dihasilkan, latihan membandingkan bunyi yang hampir, latihan secara berterusan, maklum balas individu dan rakaman sendiri. Teknologi boleh digunakan untuk menambah peluang latihan dan membantu pelajar menilai perkembangan bacaan mereka, tetapi penentuan akhir terhadap ketepatan bacaan perlu berada di bawah bimbingan guru yang mahir dalam ilmu tajwid.

Penyelidikan akan datang disarankan untuk menguji kerangka pengajaran yang dicadangkan dalam konteks sekolah, universiti dan pusat pengajian dewasa. Kajian seterusnya juga boleh membangunkan panduan penilaian *makhraj* dan sifat yang lebih tersusun, menjalankan analisis bunyi bagi pasangan huruf yang sering menimbulkan kesukaran serta membangunkan pangkalan data bacaan penutur Melayu yang dinilai oleh pakar. Usaha ini dapat membantu membentuk pendekatan pengajaran tilawah yang lebih khusus, tersusun dan sesuai dengan keperluan penutur Melayu, di samping mengekalkan tradisi *talaqqī* dan *mushāfahah* sebagai asas pemeliharaan ketepatan bacaan al-Quran.

RUJUKAN

- Al Qarni, M. D. A., Syed Jaafar, S. R., & A Hamdi, S. B. (2023). The problematic of Arabic emphatic and guttural segmental sounds among Malay students. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 13(5), 1139–1152. <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v13-i5/16866>
- Al-Dānī, Abū ‘Amr ‘Uthmān ibn Sa‘īd. (2000). *al-Taḥdīd fī al-itqān wa al-tajwīd* (Ghānim Qaddūrī Al-Ḥamad, Ed.). Dār ‘Ammār.
- Al-Ḥamad, Ghānim Qaddūrī. (2004). *al-Madkhal ilā ‘ilm aṣwāt al-‘Arabiyyah*. Dār ‘Ammār.
- Al-Ḥamad, Ghānim Qaddūrī. (2007). *al-Dirāsāt al-ṣawtiyyah ‘inda ‘ulamā’ al-tajwīd* (2nd ed.). Dār ‘Ammār.

- Ali Huddin, M. R., & Sapar, A. A. (2022). Phonological fossilization of Arabic pronunciation among Malays: A review article. *EDUCATUM Journal of Social Sciences*, 8(1), 126–134. <https://doi.org/10.37134/ejoss.vol8.1.12.2022>
- Alsharbi, B. M., Mubin, O., & Novoa, M. (2021). Quranic education and technology: Reinforcement learning system for non-native Arabic children. *Procedia Computer Science*, 184, 306–313. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2021.04.007>
- Bishr, Kamāl. (2000). *‘Ilm al-aṣwāt*. Dār Gharib.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Clynes, A., & Deterding, D. (2011). Standard Malay (Brunei). *Journal of the International Phonetic Association*, 41(2), 259–268. <https://doi.org/10.1017/S002510031100017X>
- Deterding, D., Gardiner, I. A., & Noorashid, N. (2022). *The phonetics of Malay*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108942836>
- Flege, J. E., & Bohn, O.-S. (2021). The revised Speech Learning Model (SLM-r). In R. Wayland (Ed.), *Second language speech learning: Theoretical and empirical progress* (pp. 3–83). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108886901.002>
- Hashim, A., Saili, J., & Che Noh, M. A. (2015). The relationship between pedagogical content knowledge and al-Quran Tajweed performance among students KKQ in Malaysia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, 1530–1537. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.106>
- Hassan, S. S. B., & Zailaini, M. A. B. (2013). Analysis of Tajweed errors in Quranic recitation. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 103, 136–145. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.318>
- Mohamed, Y., Hoque, M., Ismail, T. H. S. B., Ibrahim, M. H., Saad, N. M., & Zaidi, N. N. M. (2021). Relationship between phonology, phonetics, and Tajweed: A literature review. In *Proceedings of the 4th International Conference on Sustainable Innovation 2020—Social, Humanity, and Education (ICoSIHESS 2020)* (pp. 407–411). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210120.153>

- Mohamed, Y., Ismail, S., & Suryadama, Y. (2024). Pronunciation of Hijaiyyah's letter for new Quranic learners: A contrastive analysis study. *Ulm Islamiyyah*, 36(1), 73–82. <https://doi.org/10.33102/uij.vol36no01.553>
- Mohd Nor, M. A., Mohd Nawi, M. Z., & Muhamad, N. (2021). The implementation of Al-Quran and Fardhu Ain (KAFA) class teacher teaching practices in teaching Tajweed Al-Quran in Kedah. *Journal of Research, Policy & Practice of Teachers and Teacher Education*, 11(1), 40–62. <https://doi.org/10.37134/jrppte.vol11.1.4.2021>
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1–13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Salameh, R., Al Mdfaa, M., Askarbekuly, N., & Mazzara, M. (2024). Quranic audio dataset: Crowdsourced and labeled recitation from non-Arabic speakers. *Procedia Computer Science*, 246, 2684–2693. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2024.09.404>
- Umar, I. N., & Aziz, Z. A. (2015). The effects of multimedia with different modes of presentation on recitation skills among students with different self-regulated learning level. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, 1962–1968. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.584>
- Wan A. Halim, W. M. H., Abdul Manaf, A. J., & Abd Ghani, A. R. (2024). Analisis kesalahan sebutan huruf-huruf Al-Quran dalam kalangan pelajar dewasa di pusat-pusat pengajian Al-Quran Zon Utara Semenanjung Malaysia. *AL-MAKRIFAH Journal of Knowledge and Learning in Islamic Tradition and Culture*, 2(1), 14–22. <https://doi.org/10.37134/almakrifah.vol2.1.2.2024>
- Watson, J. C. E. (2002). *The phonology and morphology of Arabic*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199257591.001.0001>
- Zakaria, Z. M., & Rahimi, N. M. (2015). Konsonan Arab berdasarkan konsep ansur maju dalam pembelajaran sebutan peringkat awal pembelajaran. *EDUCATUM Journal of Social Sciences*, 1, 14–23. <https://ejournal.upsi.edu.my/index.php/EJOSS/article/view/80>